

Súdny dvor oslavuje 20 rokov od vstupu 10 štátov do Európskej únie: Nový ústavný okamih pre Európu

Dňa 1. mája 2004 vstúpilo do Európskej únie desať nových členských štátov: Česká republika, Estónsko, Cyprus, Lotyšsko, Litva, Maďarsko, Malta, Poľsko, Slovensko a Slovinsko. Išlo o najväčšie jednorazové rozšírenie z hľadiska počtu obyvateľov aj krajín. Toto pristúpenie prinieslo okrem iného do spoločného právneho priestoru Únie veľkú rozmanitosť národných dejín, právnych kultúr a tradícií. Vzhľadom na jednej strane stupeň integrácie, ktorý Únia dosiahla do roku 2004, a na druhej strane rozmanitosť, ktorú desať nových členských štátov predstavovalo, je význam tohto okamihu skutočne neoceniteľný. Dá sa povedať, že rozšírenie v roku 2004 bolo samo osebe ústavným okamihom – zmenou paradigmy –, ktorý spojil východnú a západnú Európu do spoločného ústavného projektu. Európska únia rozšírila svoje hodnoty a zásady do častí Európy s mimoriadne zložitou históriou. Desať nových členských štátov vstúpilo do Únie s osobitným odhodlaním a nádejou na slobodu, spravodlivosť a prosperitu, hoci toto odhodlanie čelilo veľkým výzvam.

Európska únia je založená na lojalite a spolupráci medzi členskými štátmi a na prednostnom postavení práva Únie. Uznáva tiež, že rozmanitosť národných tradícií je pre spoločný projekt prínosom. V šiestom odôvodnení ZEÚ sa vyjadruje želanie „prehľbiť solidaritu medzi národmi pri rešpektovaní národnej histórie, kultúry a tradícií“.

Pripravovaná konferencia sa bude konať pri príležitosti 20. výročia rozšírenia v roku 2004, pričom sa zameria na prínos tohto rozšírenia pre napredovanie projektu integrácie Únie. Dosiahla sa ním väčšia konsolidácia práva Únie, ako aj podrobnejšia úprava niektorých oblastí patriacich do právomoci Únie? Alebo naopak, objavili sa nové prekážky pri uplatňovaní práva Únie? Aké sú skúsenosti získané v súvislosti s rozšírením a prehlbovaním projektu európskej integrácie za týchto 20 rokov? Viedlo najväčšie jednorazové rozšírenie so svojimi úspechmi a výzvami k posilneniu Únie európskych občanov?

Na tento účel sa táto konferencia zameria na tri rôzne okruhy.

Prvé pracovné stretnutie. *Príbeh najväčšieho jednorazového rozšírenia Európskej únie*

Po páde Berlínskeho múru zavial v Európe svieži vietor. Takmer okamžite sa viaceré štáty na východe a juhu, najmä tie, ktoré sa vymanili zo zajatia totality, vyjadrili, že chcú vstúpiť do spoločného vnútorného trhu založeného na štyroch hospodárskych slobodách ES a spravodlivej hospodárskej súťaži. V očakávaní rozšírenia Európskej únie (v tom čase Spoločenstva) boli na zasadnutí Európskej rady v Kodani v roku 1993 stanovené určité kritériá (známe ako kodanské kritériá), ktoré musia spĺňať štáty usilujúce sa o členstvo, a na zasadnutí Európskej rady v Madride v roku 1995 boli tieto kritériá sprísnené. Tým sa začal jeden z najväčších reformných procesov – obrovské stavenisko – v Európe, v rámci ktorého sa štáty usilujúce o členstvo zaviazali dosiahnuť „1. stabilné inštitúcie zaručujúce demokraciu, právny štát, ľudské práva a rešpektovanie a ochranu menšín; 2. fungujúce trhové hospodárstvo a schopnosť čeliť konkurencii a trhovým silám v Európskej únii; 3. schopnosť prijať a účinne vykonávať záväzky vyplývajúce z členstva vrátane cieľov politickej, hospodárskej a menovej únie“.

Okrem rozsiahlej legislatívnej a inštitucionálnej práce, ktorú vykonali štáty usilujúce sa o členstvo, si tento reformný proces vyžadoval aj zásadnú zmenu myslenia a kultúry príslušných obyvateľov. O 20 rokov neskôr, vo veci C-896/19, *Repubblika*¹, Súdny dvor stanovil zásadu, že štáty by sa mali vyhnúť akémukoľvek znížovaniu úrovne, pokiaľ ide o zachovávanie hodnoty právneho štátu. Pri pohľade na posledných 20 rokov sa toto pracovné stretnutie bude zaoberať zložitou otázkou rozšírenia v roku 2004 a prínosom desiatich nových členských štátov k rozvoju práva Únie, čo zdôrazňuje význam toho, aby sa ochrana spoločných hodnôt stala stredobodom každého kroku projektu európskej integrácie.

Druhé pracovné stretnutie. *O spoločných európskych hodnotách*

V rámci druhej témy sa konferencia zameria na prínos rozšírenia v roku 2004 k rozvoju Únie ako „Únie hodnôt“. Hodnoty zakotvené v článku 2 ZEÚ zdieľajú a uznávajú všetci európski občania, keďže sú súčasťou ich spoločného dedičstva. Definujú „samotnú identitu [Európskej únie] ako

¹ Rozsudok z 20. apríla 2021, *Repubblika*, C-896/19, EU:C:2021:311, bod 64.

spoločného právneho poriadku“². Táto identita nebola vytvorená jednoduchým začlenením tradičných prvkov, ktoré sú súčasťou národnej identity, ako sú jazyk, história a tradícia, do tohto právneho poriadku. Európania hovoria rôznymi jazykmi, vyznávajú odlišnú vieru, môžu mať rôzne predstavy o tom, čo znamená rodina, a predsa nás, Európanov, spája pocit príslušnosti k spoločenstvu hodnôt. Práve spoločný názor Európanov, že politická väčšina pri moci nesmie diskriminovať menšiny, že musíme mať vládu zákonov, nie ľudí, a že musíme mať osobnú sféru sebaurčenia bez verejných zásahov, robí Úniu tým, čím je dnes.

Cieľom druhého stretnutia je preto bližšie sa pozrieť na hodnoty uvedené v článku 2 ZEÚ a zamyslieť sa nad týmito otázkami: Aká je právna povaha týchto hodnôt? Aký je vzťah medzi týmito hodnotami a štrukturálnymi zásadami práva Únie, ako sú zásady prednosti, vzájomnej dôvery, účinnosti a lojálnej spolupráce? Aká je úloha súdov Únie a vnútroštátnych súdov pri presadzovaní týchto hodnôt? Nechávajú hodnoty priestor pre národnú rozmanitosť? Ako sa navzájom ovplyvňujú hodnoty Únie a povinnosť rešpektovať národnú identitu členských štátov?

Tretie pracovné stretnutie. Hospodárska regulácia Únie

Po tretie, ako zdôraznili kodanské kritériá, hospodárska integrácia predstavovala pre nové členské štáty cieľ a zároveň výzvu. Zabezpečenie konvergencie medzi ekonomikami nových členských štátov a zvyškom Únie a dodržiavanie hospodárskej regulácie Únie malo skutočne zásadný význam pre napredovanie politickej integrácie a vyžadovalo si rozsiahle reformy. Hospodárske a finančné výhody vyplývajúce z členstva boli hnacou silou mnohých z týchto reforiem, a to na vecnej aj inštitucionálnej úrovni. Na jednej strane zohrávali fondy Únie v súvislosti s týmito reformami rozhodujúcu úlohu a s cieľom zabezpečiť, aby členské štáty dodržiavali „pravidlá hry“ a dodržiavali zásady právneho štátu, podliehali tieto fondy mechanizmom podmienenosti v rôznych oblastiach práva. Na druhej strane museli nové členské štáty uplatňovať právne predpisy v oblasti hospodárskej súťaže a odvetvové právne predpisy (najmä v sieťových odvetviach a bankovníctve), často novo navrhnutým decentralizovaným spôsobom, ako sa napríklad stanovuje v nariadení č. 1/2003 pre právo hospodárskej súťaže, čo znamenalo posilnenie právomocí nových vnútroštátnych orgánov pre hospodársku súťaž alebo regulačných orgánov.

V tejto súvislosti je cieľom tretieho pracovného stretnutia, ktoré sa venuje trom hlavným oblastiam, preskúmať, ako počas posledných dvadsiatich rokov právo Únie pod dohľadom súdov Únie

² Rozsudok zo 16. februára 2022, *Maďarsko/Parlament a Rada*, C-156/21, EU:C:2022:97, bod 232.

zabezpečilo koherenciu a konvergenciu národných ekonomík v Únii, a najmä ekonomík nových členských štátov, a to prostredníctvom nasledujúcich otázok:

- Pokiaľ ide o fondy Únie, ako podmienky spojené s poskytovaním prostriedkov zo štrukturálnych fondov pomohli dosiahnuť konvergenciu a solidaritu medzi novými a starými členskými štátmi? Ako nové členské štáty uplatňovali svoju povinnosť bojovať proti podvodom a korupcii?
- Pokiaľ ide o hospodársku reguláciu Únie, aký vplyv malo právo hospodárskej súťaže a právne predpisy v oblasti štátnej pomoci na modernizáciu ekonomík nových členských štátov a na dosiahnutie rovnakých podmienok na vnútornom trhu? Aké kroky bolo potrebné podniknúť na vytvorenie nezávislých a výkonných národných orgánov na ochranu hospodárskej súťaže alebo regulačných orgánov? Ako prebieha spolupráca medzi Komisiou a vnútroštátnymi orgánmi po 20 rokoch praxe a aké sú súčasné výzvy? Aký je rozsah súdneho preskúmania fungovania a rozhodnutí národných orgánov na ochranu hospodárskej súťaže alebo regulačných orgánov zo strany súdov Únie?
- Aká bola na horizontálnej úrovni úloha súdov Únie, ktoré prostredníctvom rozhodnutí v prejudiciálnom konaní alebo priamych žalôb (vo veciach financovania, hospodárskej súťaže a hospodárskej regulácie) zabezpečovali, aby Komisia, vnútroštátne súdy a národné regulačné orgány účinne spolupracovali bez toho, aby vzájomne zasahovali do svojich príslušných právomocí?